

Лекція 4. Гендерна політика в країнах Європейського Союзу

1. Рівні права та можливості для жінок і чоловіків у договорах ЄС
2. Інституційне забезпечення гендерної рівності
3. Подвійний підхід у гендерні політиці ЄС (гендерна пріоритетизація і спеціальні заходи)
4. Провідні моделі гендерної політики, вироблені світовою спільнотою

- Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики /Т. Марценюк; кер.проєкту О. Захарова, В. Притула; Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). Б.м. 2015, 44 с
- Sychova V. The impact of European integration on gender policy in Ukraine *Association Agreement: driving integrational changes* : col. Monograf. /Ed.by Richard Iserman, Dr.H.C. in International Relations, Maryna Dei, PhD, Associate Professor, Olga Rudenko, Dr.Sc in PA, Professor, Yaroslav Tsekhmister, Ed.D, Professor, Vitalii Lunov, PhD, Associate Professor. Chicago : Assent Graphics Communications, 2019. P. 88–100

➤ 23 березня 1957 року у м. Рим відбулося підписання Договору про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Договору про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євратом). - **Римські договори** - два

основоположні євроінтеграційні договори

➤ Вперше ідея рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків була зафіксована у Римських договорах (1957). Зокрема, у статті 119 йдеться про те, що «чоловіки і жінки повинні отримувати рівну оплату праці за рівноцінну роботу», «рівна оплата праці без дискримінації на основі статі»

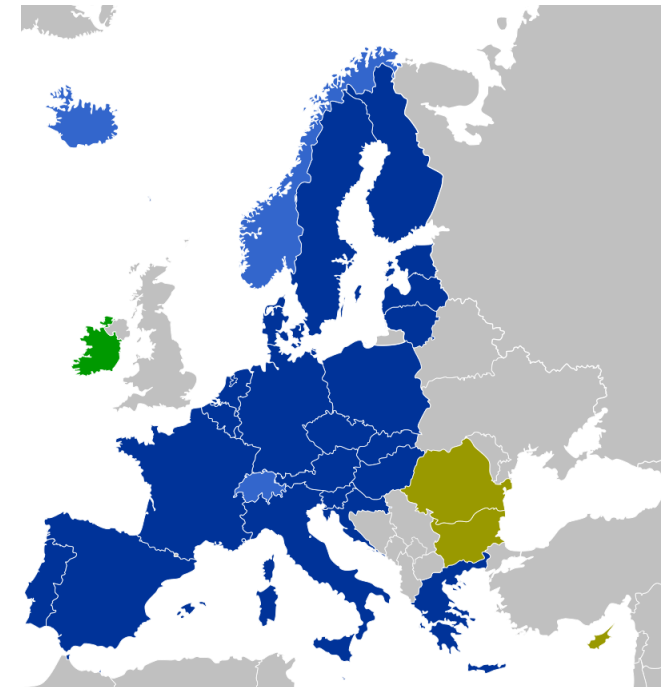
7 лютого 1992 року у Маастрихті було підписано Договір про Європейський Союз (саме поняття «Європейський Союз» з'явилося ще під час Паризької конференції 1972 року). Договір набув чинності 1 листопада 1993 року. Він визначив так звані «три колони» Європейського Союзу:

1. «перша колона» — Європейські Співтовариства: ЄСВС, Євратом та Європейське Співтовариство (замість старої назви «Європейське Економічне Співтовариство»);
2. «друга колона» — спільна зовнішня та безпекова політика (СЗПБ);
3. «третя колона» — співробітництво у сферах юстиції та внутрішніх справ.

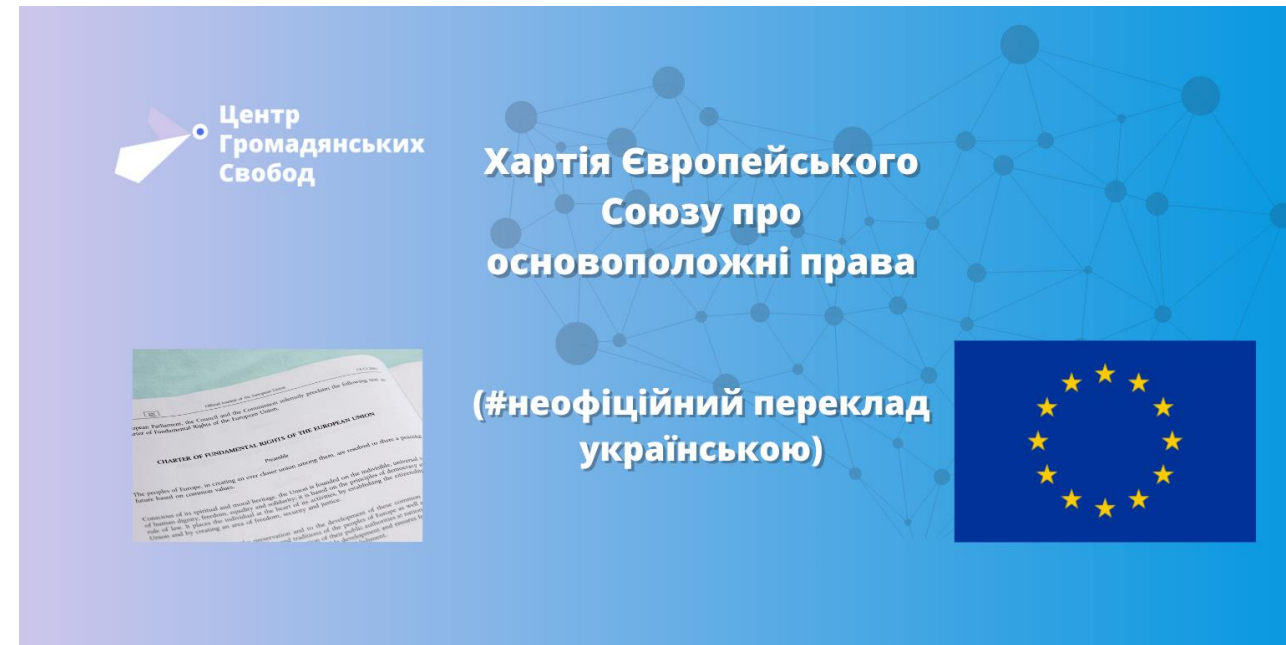
У Маастрихтському договорі (1992), у статті 2 йдеться про цінності, які характеризуються «плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків». У статті 3 зазначено, що ЄС «бореться із соціальною маргіналізацією і з дискримінацією, сприяє соціальній справедливості та соціальному захисту, рівності жінок і чоловіків, солідарності поколінь та охороні прав дітей».

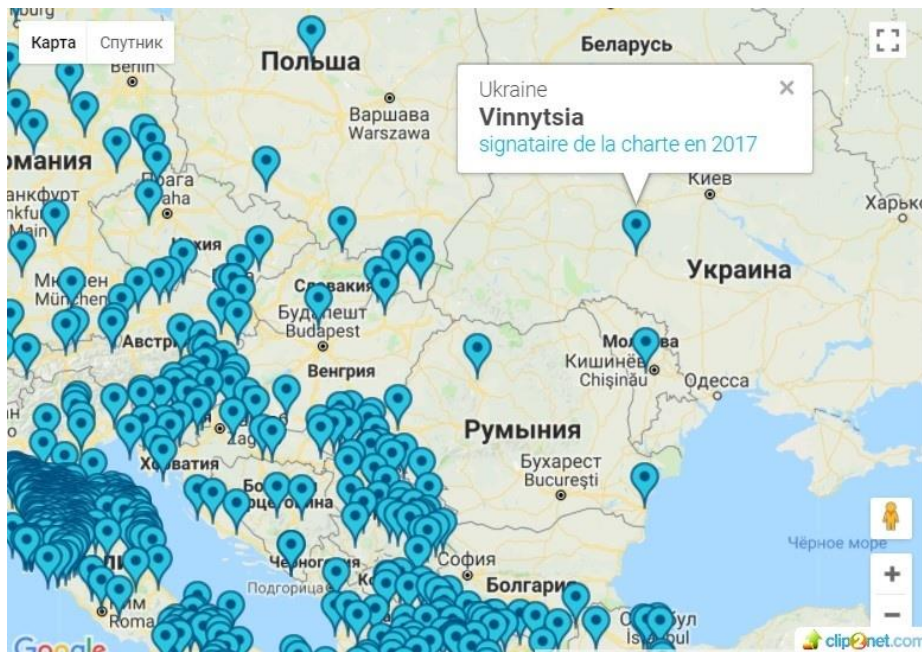

- 2 жовтня 1997 року було підписано **Амстердамський договір** (набув чинності 1 травня 1999 року).
- Амстердамський договір вніс зміни та доповнення до Маастрихтського договору про Європейський Союз, Римський договір про заснування Європейського (Економічного) Співтовариства та Євратому, Договору про заснування ЄСВС.
- В Амстердамському договорі (1997) **прописуються ідеї «рівності між чоловіками і жінками щодо можливостей на ринку праці та стосовно ставлення на роботі» (стаття 118),**
- **«рівного ставлення до чоловіків і жінок стосовно працевлаштування і зайнятості, включаючи принцип рівної оплати праці за однакову роботу»,**
- **«забезпечення повної рівності між чоловіками і жінками у робочому житті» (стаття 119)**

- У **Хартії основних прав ЄС (2000)** у статті 21 йдеться про заборону дискримінації на основі низки ознак, у тому числі статі. Стаття 23 документу присвячена тематиці рівності між чоловіками і жінками:
- «**Рівність між чоловіками і жінками має бути забезпечена у всіх сферах, включаючи зайнятість, роботу і заробітну плату.** Принцип рівності не суперечить ідеї збереження або прийняття **заходів, що передбачають особливі переваги на користь недостатньо представленої статі**».
- Тобто у статті йдеться про можливість прийняття так званих позитивних дій (affirmative actions), серед яких можуть бути і гендерні квоти

Європейську хартію рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад підписали більше 1900 громад у 35 країнах

The European Charter for Equality Of Women and Men In Local Life Council of European Municipalities and Regions (Cemr). Adopted by the Council of European Municipalities and Regions' Policy Committee in 2006. URL : https://gender.auc.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/charter_2022_en-1.pdf

На сьогодні в Україні лише 6% територіальних громад (83 з 1469) є підписантами Європейської хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад.

- Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад **адресована саме місцевим та регіональним органам самоврядування Європи**, закликає їх до соціальної відповідальності в частині використання існуючих повноважень і партнерства для досягнення більшої рівності своїх громадян.
- Підписання та імплементація безпосередньо органами місцевого самоврядування принципів Європейської хартії рівності сприятиме виконанню Україною завдань, поставлених **Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом** (2014 р.), зокрема в частині досягнення гендерного паритету **в сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень**

напрями муніципальної гендерної політики в Україні повною мірою відповідають вимогам Європейської Хартії рівності:

- **сприяння впровадженню гендерного мейнстримінгу** в діяльність органів місцевого самоврядування, у політиці на місцевому рівні,
- подолання гендерних стереотипів у територіальних громадах,
- розробка та реалізація стратегій гендерної рівності

У частині I перелічені принципи гендерної рівності:

- рівність жінок і чоловіків як фундаментальне право;
- заборона різноманітних форм дискримінації і зневаги;
- збалансована участь жінок і чоловіків у прийнятті рішень;
- викорінення гендерних стереотипів;
- інтегрування гендерної перспективи в усі види діяльності органів місцевого самоврядування;
- плани дій і програми з належним фінансуванням для сприяння гендерній рівності

Частина II містить зобов'язання підписантів щодо імплементації Хартії: розроблення, широке обговорення та ухвалення Плану дій щодо застосування гендерного мейнстримінгу на місцевому рівні.

- орган місцевого самоврядування має розробити протягом двох років План дій.
- Після чого застосовується відповідна система оцінки для відстеження перебігу успішності виконання Хартії,
- обмін інформацією з європейськими місцевими та регіональними органами місцевого самоврядування про ефективні практики досягнення гендерного паритету

Частина III присвячена застосуванню гендерного мейнстримінгу до всіх повноважень місцевих і регіональних органів влади та самоврядування; до виборчого процесу на місцевому рівні; до представництва в усіх виборних і публічних директивних органах; до прийняття політичних рішень, до співпраці з партнерами для підтримки рівності; до системи надання послуг

- Рамкова стратегія Європейської спільноти з гендерної рівності (2001- 2005) спрямувала вектор гендерної **політики на політичну сферу:**
- Предметна сфера гендерної політики Європейського Союзу зазнала якісних змін: **від питань упровадження гендерної рівності у соціально-економічній сфері до питань збільшення впливу жінок на прийняття рішень у сфері політики та державного управління**

- **Договір реформування або Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти**— нова базова угода щодо принципів функціонування ЄС
- Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулося 13 грудня 2007 року,
- **Угода набрала чинності 1 грудня 2009 року.**
- Новий договір покликаний замінити європейську конституцію
- містить положення про інституційну реформу в Євросоюзі.
- Передбачається створення посади Голови Європейської ради, який обиратиметься на 2,5 років і презентуватиме ЄС на міжнародних заходах. Договір містить положення про скорочення кількості еврокомісарів і депутатів Європарламенту
- Лісабонський договір визначає цілі та цінності ЄС: забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів; працювати задля сталого розвитку Європи; сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту; сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості держав-членів ЄС; підтримувати та поширювати цінності ЄС; робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини.
- **. У Лісабонській угоді (2007) до тематики**
 - **гендерної рівності на ринку праці (статті 1 і 2)**
 - **боротьби із дискримінацією на основі статі (стаття 5)**
 - **подолання торгівлі людьми, зокрема, жінками і дітьми (статті 63, 69),**
 - **подолання насильства у сім'ї**

- У Консолідованих версіях Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010) у статті 2 знову ж таки зазначено:

- «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків»⁹.

- У статті 3 йдеться про те, що «Союз бореться проти соціального вилучення та дискримінації, підтримує соціальну справедливість та захист, **рівність жінок і чоловіків**, зв'язок між поколіннями, захист прав дитини». У Положеннях загального застосування вказано: «**У своїй діяльності Союз орієнтується на усунення нерівностей та сприяння рівності жінок та чоловіків**» (стаття 8).

- Окрема стаття 23 називається «Рівність жінок та чоловіків»:

- «**Рівність жінок та чоловіків повинна забезпечуватися в усіх сферах, включаючи працевлаштування, працю та її оплату.**

- Принцип рівності не перешкоджає збереженню або ухваленню заходів, що передбачають окремі переваги на користь недостатньо представленої статі».

- **Стосовно гендерних питань у публічній сфері зазначено також про «рівність жінок та чоловіків щодо їхніх можливостей на ринку праці та ставлення на роботі» (стаття 153).**

Європейський Парламент (ЄП) та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, ухвалюють заходи з метою забезпечення застосування принципу рівних можливостей та рівного ставлення до жінок та чоловіків у питаннях працевлаштування та зайнятості, включаючи принцип рівної оплати за однакову роботу або за роботу, що має однакову вартість (стаття 157).

- В окремій статті 21 під назвою «Недискримінація» зазначається:

- «Заборонено будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою, такою, як **стать**, раса, колір шкіри, етнічне чи соціальне походження, генетичні риси, мова, релігія або переконання, політичні або будь-які інші погляди, належність до національної меншини, власність, походження, фізична або розумова недієздатність, вік або **сексуальна орієнтація**».

- Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами»
(Стамбульська конвенція)
- Прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 07.04.2011

• с) «**гендер**» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними **для жінок та чоловіків**

• **гендерне насильство** — це насильство, яке стосується **чоловіків і жінок**, і жертвами якого в основному є жінки

Стамбульська конвенція, 2011

Стаття 25. Підтримка жертв сексуального насильства

- Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення створення відповідних легкодоступних консультативних центрів допомоги жертвам зґвалтування або сексуального насильства в достатній кількості для забезпечення медичної та судово-медичної експертизи, підтримки у випадку травм і надання консультацій жертвам

Стаття 27. Повідомлення

- Сторони вживають необхідних заходів для заохочення будь-якої особи – свідка вчинення актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, або особи, яка має обґрунтовані підстави вважати, що такий акт може бути вчинено або що очікуються подальші акти насильства, повідомляти про це компетентним організаціям або органам.

- «Гендерна пріоритетизація» (або гендерний мейнстрімінг) була записана у Пекінській Платформі дій і затверджена офіційно на Четвертій Всесвітній конференції із становища жінок у Пекіні в 1995 році.
- **Гендерна пріоритетизація»** (або гендерний мейнстрімінг) - це визнана на глобальному рівні стратегія втілення політики гендерної рівності. Гендерна пріоритетизація передбачає (ре)організацію, вдосконалення, формування та оцінку **політичних** процесів у такий спосіб, **щоб учасники та учасниці процесу прийняття політичних рішень використовували гендерний підхід в усіх галузях політики і на всіх етапах.**
- Існуючі відмінності між чоловіками та жінками враховуються для визначення негативних наслідків, а не підтримки нерівностей чи ієрархій, які склалися у суспільстві.

назва	характеристика
Підготовчий	організація та виконання структурної та культурної бази для реалізації принципів рівних можливостей; визначається цільова група, розробляються цілі, завдання та механізми досягнення з урахуванням специфіки конкретної групи
Експертиза специфіки (вивчення гендерних відмінностей)	дослідження існуючої ситуації гендерної нерівності та виокремлення пріоритетних сфер; проведення моніторингових спостережень із метою виявлення тенденцій чи попередження проявів гендерної нерівності у таких чотирьох сферах: 1. участь (гендерний паритет у владних структурах, сфері економіки стосовно цільової групи населення); 2. ресурси (доступ та розподіл таких ресурсів, як час, гроші, влада тощо); 3. норми та цінності (пов'язанні з чоловічими та жіночими характеристиками); 4. права (розкриття прямої та латентної дискримінації, реалізація людських прав та доступ до правосуддя)
Оцінювання ефективності гендерної політики	аналіз її потенційного впливу на забезпечення участі (оцінка як кількісних, так і якісних показників), розподіл ресурсів, норм, цінностей (у тому числі – орієнтація на залучення чоловіків до домашньої неоплачуваної праці) та прав
Політика переконструювання	визначення проблемних зон та їх ліквідація чи заміна згідно з комплексним підходом

- Тетяна Хавлін, «гендерна проблематика ЄС поставлена в рамки цілісної системи громадянської солідарності та досягнення соціального добробуту, а не виокремлена в окрему галузь»
- Спеціальні заходи у гендерній політиці на рівні ЄС – це законодавство, інформаційно-просвітницькі кампанії, фінансові програми.
- Мета цих заходів полягає у розв'язанні конкретних проблем, таких як різниця в оплаті праці, брак представництва жінок, наприклад, у певних сферах зайнятості тощо.
- Спеціальні заходи, зокрема, стосовно збільшення доступу жінок до процесів прийняття рішень,

**Етапи втілення політики
гендерної пріоритетизації на рівні ЄС**

Члени ЄС	Рік	Кількість держав-членів	Нині статус держав-кандидатів мають Албанія , Боснія і Герцеговина , Молдова , Північна Македонія , Сербія , Туреччина , Україна та Чорногорія , Грузія та Косово є потенційними кандидатами (Берлінський процес).
Бельгія, Франція, Західна Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди	1957	6	
Данія, Ірландія, Велика Британія	1973	9	
Греція	1981	10	
Португалія, Іспанія	1986	12	
Австрія, Фінляндія, Швеція	1995	15	
Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія	2004	25	
Болгарія, Румунія	2007	27	
Хорватія	2013	28	
Брекзит (з ЄС вийшла Велика Британія)	2020	27	

1. Антидискримінаційна модель

2. Позитивні дії

3. Розширення можливостей

4. Співмірна цінність

5. Заходи проти сексуальних домагань

6. Політика, спрямована проти гетеросексизму (гетеросексуальність , єдина природна або єдина морально та соціально-прийнятна форма сексуальності людини, або що гетеросексуали у всьому перевершують гомосексуалів.)

7. Залучення чоловіків до досягнення рівної зайнятості через сприяння змінам у розподілі домашньої праці

Політико-управлінські моделі гендерної політики у світовій практиці

- **Перша модель** має економічну основу і пов'язана із завданням подолання бідності. Вона заснована на соціальній політиці, що проводиться в інтересах найбільш незахищених груп у суспільстві.
- **Жінки в рамках цієї моделі розглядаються як бідні прошарки суспільства, пасивні одержувачі благ, їх материнська роль визнається найбільш важливою, а виховання дітей** — головним внеском жінок у розвиток.
- Такий підхід є політично безпечним, тому що не зачіпає стратегічних гендерних потреб жінок, а лише підкреслює їх «природне» призначення.
- **Дана модель притаманна соціалістичним країнам, а також державам з авторитарним**, або, як його ще називають в останніх політологічних дослідженнях, гібридним режимом.

1. Антидискримінаційна модель

2. Позитивні дії

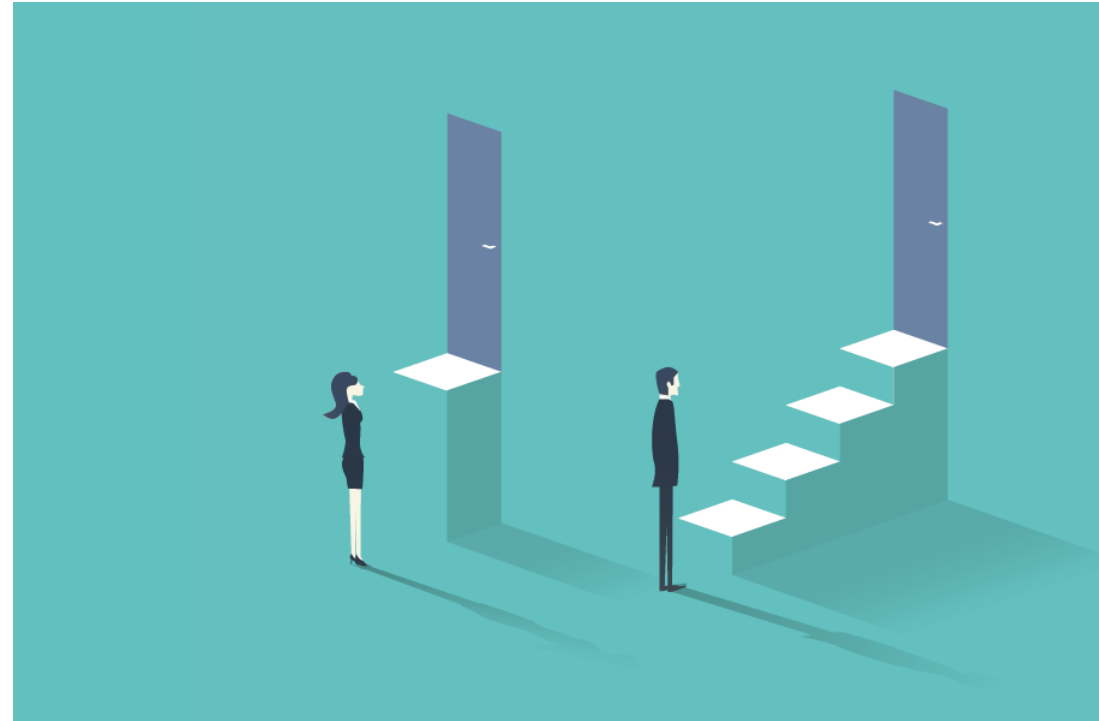
- **Друга модель характерна** для країн Північної Європи. Вона використовує **ідею гендерної справедливості**, тобто визнання жінок повноправними учасниками процесу розвитку. В рамках цієї моделі присутні реальні **державні механізми залучення жінок до процесів розвитку**, який тут пов'язується з рівністю у використанні людського потенціалу.

3. Розширення можливостей

- **Третя модель** носить назву **гендерної інтеграції (gender mainstreaming)**. Вона передбачає розвиток і оцінку політичних процесів, за яких **підхід гендерної рівності інкорпорується в усі політики і на всіх рівнях та стадіях особами, включеними в політичну діяльність**, що, як мінімум, передбачає їх гендерну компетентність

- **Четверта модель** пов'язана із концепцією **маргінальності**, її авторка В.Клейн визначає останню як стан людини, що живе в «двох різних світах», «двох культурних системах», одна з яких розглядається вищою стосовно іншої.
- **Жінок-політиків характеризують з двох позицій — фемінності й політики.**
- При цьому політика **переважає фемінність**, риси якої необхідно викреслити для повноцінної політичної діяльності.
- Жінки намагаються відповідати двом стандартам, виконують подвійну роботу й тому так мало з них досягають політичних вершин
- за даними Міжпарламентського союзу на 1 січня 2018 р. жінки складають 23,4 % парламентаріїв законодавчих органів країн-членів ООН. У порівнянні з 11,3 % в 1995 р., коли відбулася 4-а Всесвітня Пекінська конференція зі становища жінок

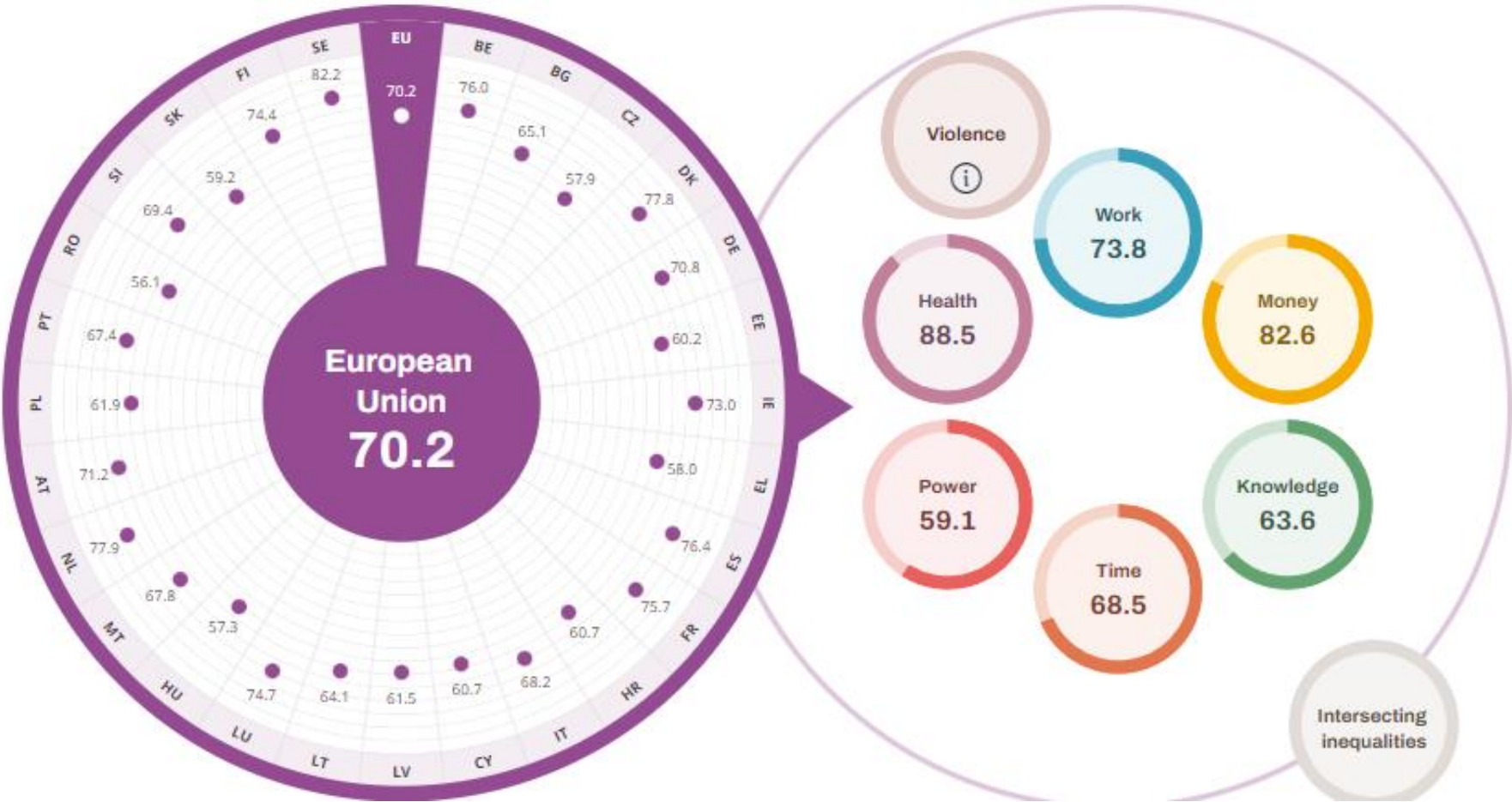
4.Співмірна цінність

Таблиця 2. Значення індексу гендерної рівності в ЄС (2013 рік)

№	Показники індексу	Значення (1 – повна нерівність, 100 – повна рівність)
1	Робота	69,0
2	Гроші	68,9
3	Знання	48,9
4	Час	38,8
5	Влада	38,0
6	Здоров'я	90,1
	Загалом	54, 0

Індекс гендерної рівності в ЄС в 2023 р.

- Країною з найкращим рівнем гендерної рівності залишається **Ісландія (13-й рік поспіль) – (гендерний розрив закритий на 90,8% (2022)).**
- Серед інших країни світу з ТОП-10 за індексом гендерного розриву:
- Норвегія (84.2%),
- Фінляндія (83.2%),
- Швеція (82%),
- Нікарагуа (80%),
- Нова Зеландія (79.9%)
- Ірландія (79.8),
- Руанда (79.1%),
- Німеччина (78.7%).
- Іспанія (79.5%),
- **Україна 72%**

